

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут інноватики, природокористування та
інфраструктури
Кафедра екології та охорони здоров'я

Онищук Василь Віталійович

Перспективи розширення виробництва екологічно чистої продукції в Україні
спеціальність 101 Екологія
освітньо-професійна програма «Екологія та біоекономіка»
кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконав: студент групи ЕКОЛм-21

Онищук Василь Віталійович

Науковий керівник: д-р. екон. наук, проф.

Шушпанов Д.Г.

Кваліфікаційну роботу

допущено до захисту «___» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____

підпис

Тернопіль 2024

АНОТАЦІЯ

Онищук Василь. Перспективи розширення виробництва екологічно чистої продукції в Україні. Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеню вищої освіти «магістр» за спеціальністю 101 «Екологія» – Західноукраїнський національний університет. – Тернопіль, 2024.

У роботі проаналізовано сучасний стан виробництва екологічно чистої продукції в Україні, її значення для сталого розвитку аграрного сектору та економіки країни загалом. Визначено ключові чинники, які впливають на розвиток галузі, включаючи економічні, соціальні, екологічні, технічні та політичні аспекти. Особливу увагу приділено аналізу викликів, пов'язаних із впливом війни, та бар'єрів, що стримують розширення виробництва. На основі проведеного аналізу сформульовано практичні рекомендації щодо вдосконалення державної підтримки, впровадження інноваційних технологій, міжнародної співпраці та популяризації екологічної продукції.

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 44 позиції, містить 9 рисунків та 1 таблиця.

ANNOTATION

Vasyl Onyshchuk. Prospects for the expansion of environmentally friendly products of products in Ukraine. Manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 101 "Ecology" – West Ukrainian National University. Ternopil, 2024.

The paper analyzes the current state of environmentally friendly production in Ukraine, its importance for the sustainable development of the agricultural sector, and the country's economy as a whole. Key factors influencing the development of the sector are identified, including economic, social, environmental, technical, and political aspects. Special attention is given to analyzing the challenges posed by the war and barriers hindering expansion. Based on the conducted analysis, practical recommendations are proposed to improve state support, implement innovative technologies, enhance international cooperation, and promote environmentally friendly products.

The work comprises an introduction, three chapters, conclusions, a bibliography, and appendices. It includes analytical materials, 9 graphs, 1 table, and conclusions that are applicable for the development of conservation policies and sustainable development programs.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи виробництва екологічно чистої продукції.	7
1.1. Поняття екологічно чистої продукції та її значення.	7
1.2. Сучасні тенденції та світовий досвід у виробництві екологічно чистої продукції.	14
Висновки до першого розділу	16
РОЗДІЛ 2. Практичний аналіз виробництва екологічно чистої продукції в Україні.	17
2.1. Аналіз стану виробництва екологічно чистої продукції в Україні.	17
2.2. Чинники, що впливають на розвиток екологічно чистого виробництва.	22
2.3. Виклики та бар'єри для розширення виробництва екологічно чистої продукції в Україні.	28
Висновки до другого розділу	32
РОЗДІЛ 3. Рекомендації щодо оптимізації виробництва екологічно чистої продукції.	34
3.1. Розробка стратегій для підтримки виробників екологічно чистої продукції.	34
3.2. Просвіта населення та підвищення обізнаності про переваги екологічно чистої продукції.	37
Висновки до третього розділу	42
ВИСНОВКИ.	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.	48

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження обумовлена зростанням попиту на екологічно чисту продукцію як на вітчизняному, так і на міжнародному ринках. В умовах глобальної екологічної кризи і посилення вимог до якості та безпечності харчових продуктів Україна має значний потенціал для розвитку цього напрямку, зважаючи на природні ресурси, родючі ґрунти та кліматичні умови.

Виробництво екологічно чистої продукції дає змогу не лише зміцнити конкурентоспроможність українських виробників, а й забезпечити стійкий розвиток сільського господарства, знизити негативний вплив на навколишнє середовище та сприяти збереженню природних ресурсів. Крім того, це сприятиме інтеграції України у світові ринки органічної продукції, а також виконанню міжнародних зобов'язань щодо екологізації економіки. Тема є надзвичайно актуальною і в контексті покращення здоров'я населення, оскільки чисті продукти сприяють зниженню ризиків, пов'язаних із хімічним забрудненням харчових ланцюгів.

Тема є особливо важливою в умовах війни. Під час воєнних дій значна частина сільськогосподарських земель України зазнає деградації через бойові дії, мінування та екологічні катастрофи. Водночас війна суттєво впливає на продовольчу безпеку, що робить розвиток екологічно чистого виробництва не лише актуальним, але й стратегічно необхідним для відновлення та стабілізації аграрного сектору.

Виробництво екологічно чистої продукції в таких умовах сприяє відновленню родючості ґрунтів, які постраждали від інтенсивного використання хімічних добрив у минулому або від безпосереднього впливу воєнних дій. Крім того, це дає змогу зміцнити експортний потенціал країни, оскільки міжнародні ринки все більше орієнтуються на органічну продукцію, що є перевагою для українських виробників.

Ступінь опрацювання проблеми. Проблема розширення виробництва екологічно чистої продукції в Україні набула значної уваги в останні десятиліття, проте ступінь її опрацювання залишається недостатньою, особливо в контексті сучасних викликів. У наукових дослідженнях висвітлюються окремі аспекти цієї теми, зокрема, розвиток органічного землеробства, впровадження екологічних стандартів у сільському господарстві, а також економічні та екологічні переваги виробництва органічної продукції. Наприклад, в Україні існує державна стратегія розвитку органічного виробництва, зокрема через впровадження Закону України" [25]. Однак системний аналіз перспектив розвитку цього напрямку в умовах війни та післявоєнного відновлення країни потребує подальшого поглиблення.

У міжнародній практиці накопичено значний досвід у впровадженні екологічно чистих технологій, сертифікації продукції та підтримці виробників на державному рівні. Водночас, для України актуальним залишається адаптація цих підходів до специфічних умов, зокрема, пов'язаних із воєнними діями, руйнуванням аграрної інфраструктури та зміною економічних пріоритетів.

Незважаючи на наявність теоретичних напрацювань, практичне впровадження екологічно чистого виробництва у багатьох регіонах залишається фрагментарним. Обмеженість фінансових ресурсів, недостатня інституційна підтримка, низький рівень обізнаності серед виробників та споживачів значно ускладнюють процес. Таким чином, необхідні комплексні дослідження, які враховуватимуть сучасні виклики та запропонують конкретні інструменти для розширення цього напрямку в Україні.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у вивченні теоретичних і практичних аспектів виробництва екологічно чистої продукції, аналізі стану цього напрямку в Україні, а також розробці рекомендацій для його оптимізації та подальшого розвитку.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- дослідити теоретичні основи виробництва екологічно чистої продукції;

- здійснити практичний аналіз стану виробництва екологічно чистої продукції в Україні;

- розробити рекомендації щодо оптимізації виробництва екологічно чистої продукції;

Об’єкт дослідження – процеси виробництва екологічно чистої продукції в умовах сучасних викликів, пов’язаних із екологічними, економічними та соціальними аспектами.

Предмет дослідження – теоретичні основи, чинники, сучасний стан, виклики та перспективи розвитку виробництва екологічно чистої продукції в Україні, а також механізми його оптимізації.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовувались такі наукові методи:

1. *Аналіз і синтез* – для вивчення теоретичних основ виробництва екологічно чистої продукції, визначення ключових тенденцій та узагальнення світового досвіду.

2. *Системний підхід* – для комплексного аналізу процесів виробництва екологічно чистої продукції, їх взаємозв’язків з економічними, соціальними та екологічними факторами.

3. *Порівняльний аналіз* – для вивчення світового досвіду виробництва екологічно чистої продукції та визначення можливостей його адаптації в Україні.

4. *Статистичний аналіз* – для оцінки сучасного стану виробництва екологічно чистої продукції в Україні на основі доступних статистичних даних.

5. *Метод прогнозування* – для оцінки перспектив розвитку виробництва екологічно чистої продукції в умовах післявоєнного відновлення України.

Ці методи забезпечили комплексний підхід до вивчення проблеми, дозволяючи ґрунтовно аналізувати її різні аспекти та формувати практичні рекомендації.

Наукова новизна отриманих результатів:

- проведено комплексний аналіз сучасного стану виробництва екологічно чистої продукції в Україні в умовах війни, який виявив ключові бар’єри та

виклики, зокрема руйнування інфраструктури, забруднення ґрунтів, порушення логістичних ланцюгів та обмежений доступ до фінансування.

– удосконалено підходи до визначення чинників, що впливають на розвиток виробництва екологічно чистої продукції, із урахуванням соціально-економічних змін, спричинених війною, та міжнародних зобов'язань України в рамках інтеграції до європейського екологічного простору.

– розроблено рекомендації для адаптації міжнародного досвіду (зокрема програм "Green Deal" і "Farm to Fork") до специфічних умов України, з акцентом на післявоєнне відновлення аграрного сектору, підтримку виробників та популяризацію екологічно чистої продукції серед населення.

Практичне значення отриманих результатів. Розроблені рекомендації можуть бути використані для формування державної політики щодо підтримки виробництва екологічно чистої продукції, зокрема у сфері розробки програм фінансового стимулювання, грантової підтримки та створення сприятливих умов для сертифікації продукції за міжнародними стандартами.

Запропоновані підходи до адаптації міжнародного досвіду, таких як "Green Deal" та "Farm to Fork", дозволяють врахувати специфічні особливості аграрного сектору України, забезпечуючи ефективну інтеграцію до європейського ринку екологічно чистої продукції.

Отримані результати можуть бути використані органами місцевого самоврядування, агровиробниками та громадськими організаціями для впровадження освітніх і просвітницьких програм, спрямованих на підвищення обізнаності населення щодо переваг екологічно чистої продукції та стимулювання попиту на неї.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИРОБНИЦТВА ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТОЇ ПРОДУКЦІЇ

1.1. Поняття екологічно чистої продукції та її значення.

Екологічно чиста продукція займає дедалі важливіше місце в сучасному сільському господарстві та економіці, стаючи одним із ключових елементів стратегії сталого розвитку. Цей підхід передбачає виробництво харчових продуктів без використання синтетичних хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів (ГМО) та інших шкідливих для довкілля та здоров'я людини технологій. Така продукція відповідає міжнародним стандартам, зокрема регламентам ЄС щодо органічного виробництва, а також набуває все більшої популярності серед споживачів, які прагнуть до здорового способу життя.

З економічної точки зору, попит на екологічно чисту продукцію зростає завдяки зміні споживчих пріоритетів, що сприяє підвищенню рентабельності виробництва для фермерів. Європейські ринки демонструють стабільне зростання сектора органічної продукції, а уряди багатьох країн активно підтримують фермерів шляхом дотацій, грантів та пільг на розвиток таких господарств. Зокрема, в Європейському Союзі частка органічних земель у загальній структурі сільськогосподарських угідь поступово збільшується, відповідно до цілей стратегії «Від ферми до виделки» (Farm to Fork) [39] (рис. 1.1.).

У сільському господарстві екологічно чиста продукція сприяє збереженню біорізноманіття, відновленню ґрунтів та мінімізації викидів парникових газів. Завдяки цьому, такі технології впроваджуються як на великих агропідприємствах, так і на дрібних фермерських господарствах. Для прикладу, в Україні окремі регіони, такі як Хмельницька область, демонструють потенціал для розвитку органічного виробництва завдяки сприятливим кліматичним умовам та підвищеному інтересу місцевих фермерів до екологічних стандартів.

Рис. 1.1. Сталий розвиток «Від ферми до столу»

Примітка. Складено за матеріалами European Commission

Крім того, екологічно чиста продукція стає важливим елементом експорту. Українські виробники активно виходять на міжнародні ринки, пропонуючи органічне зерно, ягоди, олію та інші товари, які відповідають вимогам сертифікації. У 2023 році Україна увійшла до топ-5 постачальників органічної продукції до ЄС, що підтверджує зростаючу конкурентоспроможність цього сектора [38].

Таким чином, розвиток виробництва екологічно чистої продукції сприяє підвищенню економічної стабільності фермерів, поліпшенню стану навколишнього середовища та задоволенню зростаючих потреб споживачів. Інтеграція цього напрямку в сільське господарство є ключовою умовою забезпечення сталого розвитку як на локальному, так і на глобальному рівнях.

Стале споживання означає відповідальний вибір продуктів з урахуванням навколишнього середовища. Екологічно чисті продукти мають менший вплив на навколишнє середовище протягом усього життєвого циклу, тобто від сировини,

яка використовується для їхнього виробництва, до дизайну, транспортування до кінцевого споживача, тривалості використання та можливості переробки.

У Європі немає встановленого стандарту екологічно чистого продукту. Але ось деякі критерії, які можуть допомогти визначити продукти, які, хоч іноді й дорожчі, є більш екологічними та заощадають ваші гроші в довгостроковій перспективі.

Екологічно чистий продукт також може бути етичним продуктом, який враховує умови праці, в яких продукт був розроблений і розповсюджений, або навіть добробут тварин (рис. 1.2.).

Продукти натурального походження.

Екологічно чисті продукти, виготовлені з використанням натуральних матеріалів і інгредієнтів, кращі, ніж ті, які виготовлені з використанням пластмас і синтетичних матеріалів та/або хімікатів і небезпечних речовин.

З точки зору процесів сільськогосподарського виробництва, органічний продукт гарантує високий рівень біорізноманіття та екологічних практик, які зберігають природні ресурси та добробут тварин.

Енергоефективна продукція

Зелений продукт генерує менше викидів CO₂ (основного парникового газу, відповідального за глобальне потепління) та/або менше води та енергії для виробництва.

Бавовна, хоча й натуральна, потребує більше води та добрив для обробки, ніж інші рослинні матеріали, такі як льон чи коноплі. Однак органічна бавовна може бути більш екологічною альтернативою.

Складний виробничий процес майже завжди є енергоефективним. Ось чому деякі європейські виробники переходять на «низькотехнологічні» продукти, які споживають менше енергії [32].

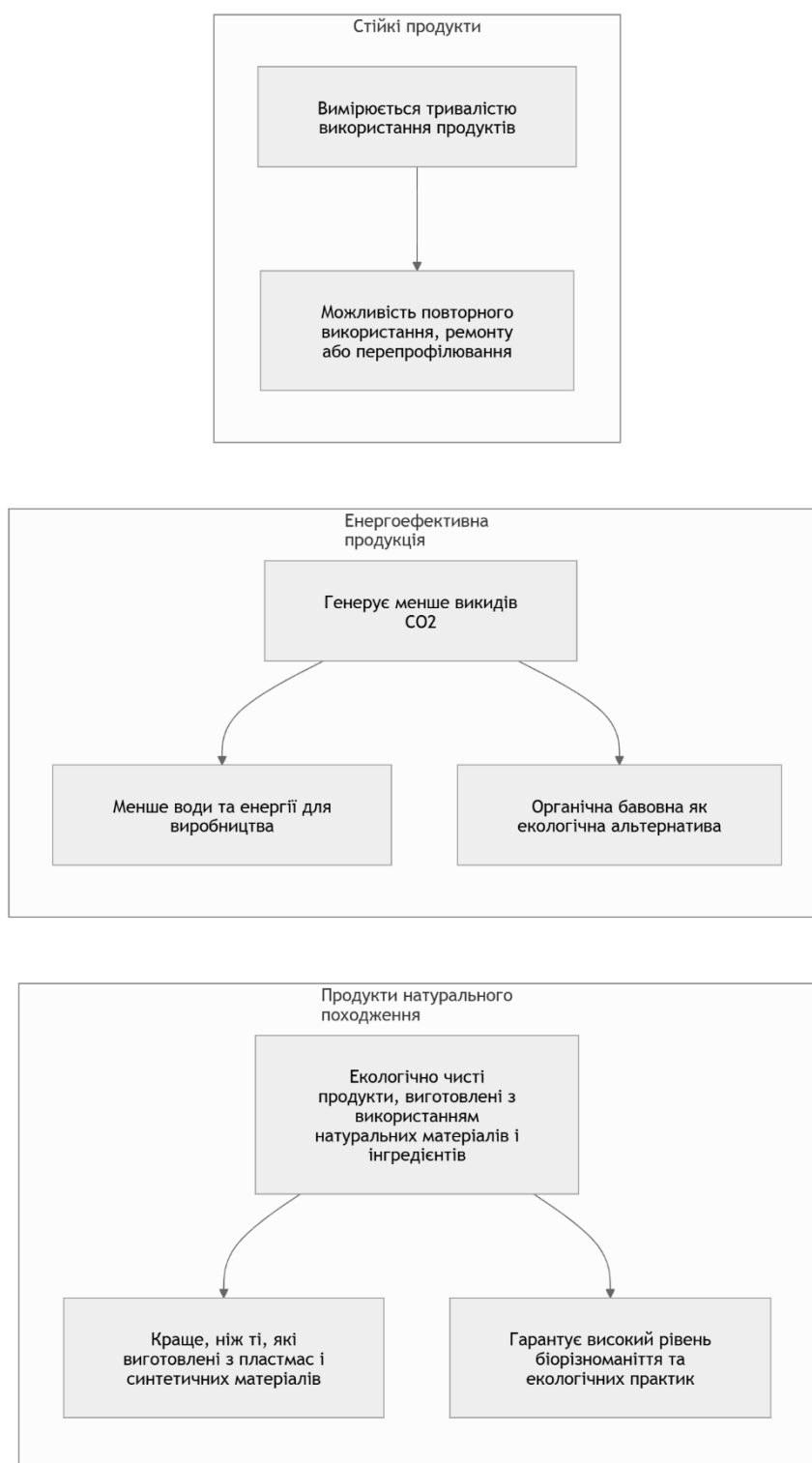

Рис. 1.2. Класифікація принципів екологічно чистого виробництва та продукції.

Примітка. Складено автором.

Стійкі продукти

Стійкість також вимірюється тривалістю часу, протягом якого продукти використовуються до того, як вони досягнуть кінця свого життєвого циклу, і чи можна їх повторно використовувати, відремонтувати або перепрофілювати.

Ремонтопридатність є однією з найважливіших характеристик екологічно чистого продукту. Одноразові продукти з коротким терміном придатності створили культуру викидання, що робить заміну легшою та дешевшою, ніж ремонт. Вбудоване старіння технічних продуктів також є проблемою нашого суспільства.

Для вироблення більш безпечних для клімату продуктів, ремонтпридатність має бути однією з головних цілей проектування та виробництва. Екологічний продукт має легко ремонтуватися, а запасні частини для заміни мають бути легкодоступними [14].

Основні критерії екологічно чистої продукції представлено на рис. 1.3.:

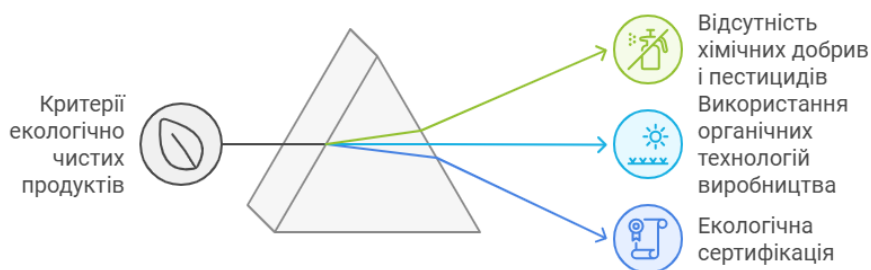

Рис. 1.3. Вимірюваність екологічно чистих продуктів.

Примітка. Складено автором

Відсутність хімічних добрив і пестицидів. Екологічно чиста продукція повинна бути вільною від хімічних добрив і пестицидів, які можуть негативно впливати на здоров'я людини та навколишнє середовище. Виробництво таких продуктів передбачає використання природних методів, які забезпечують здоровий ріст рослин без шкоди для екосистеми.

Використання органічних технологій виробництва. Органічні технології виробництва є ще одним важливим критерієм. Вони включають в себе методи, які підтримують біорізноманіття, зберігають родючість ґрунту та зменшують негативний вплив на навколишнє середовище. Це може бути досягнуто через сівозміну, компостування та використання природних добрив.

Екологічна сертифікація є важливим етапом у підтвердженні якості продукції. Вона повинна відповідати національним та міжнародним стандартам, таким як USDA Organic [41] або EU Organic [42]. Ці сертифікати гарантують, що продукція була вирощена та оброблена відповідно до суворих екологічних норм.

Узагальнюючи, екологічно чиста продукція є невід'ємною складовою сучасного підходу до відповідального споживання, що спрямоване на збереження навколишнього середовища, покращення якості життя та здоров'я людей. Обираючи екологічно чисті продукти, ми підтримуємо сталий розвиток, сприяємо раціональному використанню ресурсів і зменшуємо негативний вплив на природу.

У час, коли природні ресурси зазнають надмірної експлуатації, а екосистеми стикаються з безпрецедентними викликами, перехід на екологічно чисту продукцію є нагальною потребою. Це не лише зменшує навантаження на довкілля, але й відкриває шлях до більш гармонійного співіснування людини з природою, сприяючи збереженню планети для майбутніх поколінь. До основних переваг екологічно чистих продуктів належать (рис. 1.4.).

Збереження природи. Екологічно чисті продукти сприяють зменшенню надмірної експлуатації природних ресурсів, запобігають їх забрудненню та руйнуванню. Це допомагає підтримувати екологічну рівновагу, яка є критично важливою для всього живого на планеті. Оскільки людина є частиною природи, перехід на екологічно чисті продукти допомагає мінімізувати вплив людської діяльності на довкілля.

Рис. 1.4. Переваги екологічно чистих продуктів.

Примітка. Складено автором

Забезпечення добробуту людства. Усі елементи природи взаємопов'язані. Забруднення чи руйнування природних систем негативно впливає на людей через поширення нових хвороб, погіршення якості води, повітря та їжі. Використання екологічно чистих продуктів допомагає уникати цих проблем, сприяючи здоровому існуванню суспільства.

Поліпшення клімафклад, у межах CAP на 2023–2027 роки значна частина бюджету виділяється на так звані екосхеми, які заохочують фермерів до сталого використання земельних ресурсів, відновлення біорізноманіття та зменшення впливу на довкілля. Крім того, ЄС активно інвестує у дослідження та впровадження інноваційних технологій у сільському господарстві, таких як автоматизовані системи управління, використання дронів і цифрових платформ для моніторингу стану ґрунтів [35].

1.2. Сучасні тенденції та світовий досвід у виробництві екологічно чистої продукції.

Успіх ЄС у розвитку органічного виробництва також впливає на глобальні тенденції, стимулюючи інші країни наслідувати приклад сталого розвитку. Європейський Союз не лише встановлює високі стандарти якості для внутрішнього ринку, але й активно експортує органічну продукцію, тим самим сприяючи поширенню екологічних практик на світовій арені.

У США розвиток органічного виробництва активно підтримується через національну сертифікаційну систему USDA Organic, яка встановлює суворі стандарти для органічного сільського господарства та виробництва харчових продуктів. Ці стандарти включають заборону на використання синтетичних пестицидів, ГМО, антибіотиків і гормонів росту, що забезпечує прозорість процесу та підвищує довіру споживачів. Наявність сертифікату USDA Organic є ключовою умовою для виходу органічної продукції на ринок і стимулює виробників дотримуватися екологічно сталих практик [37].

США також демонструють високий рівень інтеграції інновацій у сферу органічного виробництва, що робить цей сектор ще більш конкурентоспроможним. Успішні агротехнічні стартапи, такі як Indigo Agriculture, відіграють важливу роль у впровадженні передових технологій. Зокрема, Indigo Agriculture використовує біотехнології для розробки мікробіальних інокулянтів, які покращують здоров'я рослин і ґрунтів, підвищують врожайність та зменшують необхідність у застосуванні хімічних пестицидів і добрив. Такий підхід не лише знижує витрати виробників, але й значно зменшує вплив на довкілля.

Крім біотехнологій, важливим напрямом є розвиток цифрових рішень у сільському господарстві. Наприклад, Indigo Agriculture пропонує фермерським господарствам платформи для моніторингу стану ґрунтів, оптимізації використання ресурсів і покращення логістики. Такі інструменти дозволяють фермерам досягати вищої продуктивності та відповідати зростаючим екологічним вимогам ринку.

Попит на органічну продукцію в США постійно зростає, і це стимулює подальше розширення органічного сектора. За даними Органічної торгової асоціації (OTA), у 2023 році обсяг продажів органічної продукції у США перевищив \$60 мільярдів, що є рекордним показником. Близько 6% усіх продуктів харчування в країні мають органічний сертифікат, а площі органічних угідь продовжують зростати завдяки державній підтримці та приватним ініціативам [36].

Державні програми, такі як Органічна ініціатива з управління ресурсами (Organic Initiative), надають гранти та технічну допомогу фермерам для переходу на органічне виробництво. Ці заходи спрямовані на підтримку малих і середніх фермерських господарств, що є важливим аспектом розвитку галузі. У перспективі впровадження інноваційних технологій, поєднаних із державною підтримкою та зростаючим попитом, сприятиме зміцненню позицій США як одного з провідних світових гравців у сфері органічного виробництва.

В Азії лідерами є Китай, Індія та Японія, які активно розвивають експорт екологічної продукції. У цих країнах традиційні агротехнічні методи поєднуються з сучасними технологіями. Наприклад, японська технологія вирощування рису з використанням біологічних методів зменшила потребу в пестицидах на 40%.

У країнах Африки та Латинської Америки зростає значення сертифікації для експорту на розвинені ринки. Наприклад, у Кенії успішно впроваджуються біологічні методи захисту рослин, що дозволяє збільшити експорт до ЄС [43].

Виклики у розвитку виробництва екологічно чистої продукції

Основними викликами у цій сфері є висока вартість впровадження екологічних технологій, що є значним бар'єром для малих виробників. Недостатня обізнаність фермерів щодо екологічних стандартів також уповільнює перехід до сталих практик. Крім того, проблеми з логістикою та відсутність доступу до міжнародних ринків створюють труднощі для реалізації продукції.

Перспективи розвитку та шляхи удосконалення

Для подолання викликів необхідно посилювати міжнародне співробітництво у сфері обміну технологіями та досвідом. Важливу роль відіграють міжнародні організації, такі як ФАО, які сприяють впровадженню екологічних практик у країнах, що розвиваються. На національному рівні доцільним є запровадження стимулюючих програм, таких як субсидії або пільгові кредити для виробників.

Окрему увагу слід приділити освітнім програмам для фермерів і споживачів, щоб підвищити рівень обізнаності про переваги екологічної продукції. Наприклад, кампанії з популяризації органічного харчування у країнах ЄС довели свою ефективність у стимулюванні попиту.

Висновки до першого розділу

Екологічно чиста продукція є невід'ємною складовою сталого розвитку, сприяючи збереженню природи, здоров'ю людей та економічній стабільності фермерів. ЄС та США демонструють лідерство завдяки підтримці фермерів, інноваціям і строгим стандартам. Основні виклики включають високу вартість впровадження технологій та обмежений доступ до ринків. Подальший розвиток потребує міжнародної співпраці, освітніх ініціатив і стимулюючих програм.

Виробництво екологічно чистої продукції є ключовим елементом сталого розвитку, який сприяє збереженню довкілля та здоров'ю населення. Аналіз сучасних тенденцій і світового досвіду показує, що інтеграція інноваційних технологій і запровадження екологічних стандартів є важливими складовими успіху. Використання цього досвіду в національних умовах сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектору.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ.

2.1. Аналіз стану виробництва екологічно чистої продукції в Україні.

Виробництво екологічно чистої продукції в Україні є стратегічним напрямом розвитку аграрного сектора. У сучасних умовах глобальних екологічних викликів, таких як зміна клімату та деградація ґрунтів, потреба в сталих підходах до сільського господарства є особливо актуальною. Екологічно чисте виробництво сприяє збереженню природних ресурсів, забезпечує високу якість харчових продуктів і відповідає зростаючому попиту як на внутрішньому, так і на міжнародних ринках. Основною метою цього підрозділу є аналіз поточного стану виробництва екологічно чистої продукції в Україні, визначення його тенденцій, викликів і перспектив розвитку.

Українська екологічна продукція відповідає міжнародним стандартам, зокрема EU Organic, USDA Organic і стандартам Швейцарії Bio Suisse. Наприклад, компанія "ЕтноПродукт" забезпечує відповідність своїх органічних молочних продуктів стандартам Bio Suisse, а фермерське господарство "Галфрост" із Львівщини сертифікує органічну малину за стандартами EU Organic, що сприяє її експорту до країн ЄС [17].

Виробництво екологічно чистої продукції в Україні активно розвивається, особливо в сегменті органічного землеробства. Згідно з даними "Органік Стандарт", площі сертифікованих органічних земель у 2023 році становили понад 470 тисяч гектарів, що дозволяє Україні входити до двадцятки країн-лідерів за цим показником [22]. Основними видами екологічно чистої продукції є зернові культури, олійні, бобові, ягоди, молочна продукція та мед. Наприклад, Україна є одним із провідних постачальників органічного пшона та ягід до країн Європейського Союзу.

Станом на 31 грудня 2023 року, за результатами оперативного моніторингу, проведеного Міністерством аграрної політики України через

опитування міжнародних органів сертифікації, які працюють відповідно до стандартів, еквівалентних Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007 та вимог Національної органічної програми США (NOP), площа земель сільськогосподарського призначення, залучених до органічного виробництва (включаючи перехідний період), склала 471 176 гектарів, що становить 1,1% від усієї площі сільськогосподарських угідь України (рис. 2.1.). Із них землі з повноцінним органічним статусом охоплюють 390 923 гектари. Загальна кількість операторів органічного сектору налічувала 481 суб'єкт, з яких 383 – це виробники сільськогосподарської продукції.

Рис. 2.1. Органічна карта України 1.

Примітка. Джерело [23]

Станом на 31 грудня 2023 року, за даними сертифікаційного органу «Органік стандарт», площа сільськогосподарських угідь, на яких ведеться органічне виробництво відповідно до українського законодавства у сфері органіки, досягла 77 463 га. Із них 71 728 га вже мають органічний статус (рис. 2.2.). Кількість операторів, які здійснюють органічне виробництво

відповідно до національних вимог, становила 152, серед яких 134 – сільськогосподарські виробники.

Рис. 2.2. Органічна карта України 2.

Примітка. Джерело [23]

До початку повномасштабного вторгнення росії на територію України внутрішній споживчий ринок демонстрував позитивну динаміку розширення асортименту органічних продуктів, які пропонувалися через провідні мережі супермаркетів. Найпопулярнішими серед українських споживачів видами органічної продукції були молоко та молочні вироби, овочі, фрукти, гриби, зернові та круп'яні продукти, борошно, насіння, снеки, яйця, соки, напої, пасти, консервовані вироби, олія, м'ясні продукти, а також хлібобулочні вироби, вареники, пельмені, мед, шоколад, чай, кава, спеції та цукор [22].

У 2023 році, після значного скорочення у 2022-му, внутрішній ринок органічної продукції почав демонструвати ознаки стабілізації. За даними

дослідження органічного ринку України, проведеного ТОВ «Органік Стандарт» у співпраці з Organicinfo.ua за підтримки Швейцарії, у межах швейцарсько-української програми QFTP, було реалізовано 7 257 тонн органічної продукції власного виробництва на суму 27 млн доларів США. Програму впроваджували Дослідний інститут органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія) спільно з SAFOSO AG (Швейцарія). Ці зусилля сприяли поступовому відновленню ринку після викликів, пов'язаних із війною [22].

Лідерами у виробництві екологічно чистої продукції є Хмельницька, Львівська, Київська та Одеська області. Наприклад, Хмельницька область відзначається значним потенціалом завдяки сприятливим кліматичним умовам та інтересу фермерів до органічного виробництва. У 2023 р. тут успішно реалізовано кілька проектів із вирощування органічних зернових та олійних культур, які експортуються до країн ЄС [23].

Львівська область спеціалізується на вирощуванні органічних ягід, зокрема малини та чорниці, які активно експортуються до Німеччини та Нідерландів. У 2023 році обсяги експорту органічної малини з області склали понад 1200 тонн, що забезпечило місцевим виробникам близько 4 мільйонів євро доходу. Зокрема, фермерське господарство "Галфрост" є лідером у цій сфері, постачаючи заморожені органічні ягоди до провідних європейських ритейлерів [20].

Структура ринку екологічно чистої продукції в Україні демонструє позитивну динаміку. У 2023 році Україна експортувала 198 тисяч тонн органічної продукції на суму 141 мільйон доларів США, постачаючи продукцію до 29 країн світу. Однак, порівняно з 2022 роком, обсяги експорту скоротилися майже на 20%, а його вартість знизилася на 36% (у 2022 році експорт становив 245,6 тисяч тонн на суму 219 мільйонів доларів США). Основними ринками збуту залишалися європейські країни, які отримали 99% усієї експортованої продукції.

До найбільших імпортерів української органічної продукції у 2023 році увійшли Нідерланди, Австрія, Німеччина, Швейцарія, Італія, Польща, Чехія,

Молдова, Франція та Ізраїль. Окрім того, українські органічні товари були експортовані до країн Азії та Північної Америки.

Серед основних експортованих органічних продуктів лідируючі позиції зайняли кукурудза, соя та макуха соняшника. Також значну частку експорту склали пшениця, заморожена чорниця, насіння соняшника, свіжі яблука, соняшникова олія, ріпак, концентрований яблучний сік та інші продукти. Це свідчить про збереження Україною статусу одного з ключових гравців на міжнародному ринку органічної продукції, незважаючи на виклики воєнного часу.

Згідно зі звітом Європейської Комісії, у 2023 році Україна зберегла свою позицію серед ключових експортерів органічної продукції до Європейського Союзу, посівши 5-те місце серед 125 країн. Вже шостий рік поспіль Україна входить до ТОП-5 найбільших постачальників органічної продукції на європейський ринок. Загалом до ЄС було ввезено 2,48 млн тонн органічної агропродовольчої продукції, що на 9,1% менше, ніж у 2022 році. З цієї кількості українська продукція становила 173 720 тонн, або 7%, попри зменшення обсягів експорту з України на 20% порівняно з попереднім роком [41].

Україна зберегла провідні позиції у двох ключових категоріях. Вона стала лідером серед експортерів до ЄС зернових культур (окрім пшениці та рису), поставивши 66 312 тонн, що складає 63,4% від загального обсягу. У сегменті насіння органічних олійних культур (без урахування сої) Україна експортувала 14 133 тонн, що становить 17% відповідного імпорту ЄС [22].

Ці показники підтверджують стратегічне значення України як постачальника органічної продукції для європейського ринку, незважаючи на складнощі, спричинені війною та зниженням обсягів експорту.

Державна підтримка також відіграє важливу роль. У рамках програми "Державна підтримка органічного виробництва на 2023–2027 роки" українські фермери отримують дотації на сертифікацію та впровадження екологічних технологій. Крім того, грантові програми ЄС, такі як Horizon 2020, сприяють залученню іноземних інвестицій у цей сектор.

Попит на екологічно чисту продукцію в Україні стрімко зростає. За останні п'ять років, згідно з даними Українського клубу аграрного бізнесу (УКАБ), кількість споживачів, які надають перевагу органічним продуктам, зросла на 20%. Зокрема, у 2018 році лише 15% респондентів обирали органічні товари, тоді як у 2023 році цей показник перевищив 35% [22].

Маркетингові кампанії, такі як "Обирай органічне" від Міністерства аграрної політики, активно популяризують екологічну продукцію. Наприклад, у 2023 році проведено низку ярмарків та фестивалів органічної продукції в Києві та Львові, що сприяло зростанню продажів на внутрішньому ринку.

Таким чином, Україна має значний потенціал для збільшення виробництва екологічно чистої продукції. Інтеграція інноваційних технологій, таких як дрони для моніторингу стану посівів, системи прецизійного землеробства та цифрові платформи, може значно підвищити ефективність виробництва. Наприклад, використання дронів компанією "AgroDrone" у Київській області дозволило зменшити витрати на добрива на 20%. Крім цього, дрони забезпечують точне внесення засобів захисту рослин, що дозволяє зменшити їх споживання та мінімізувати негативний вплив на довкілля. Також вони допомагають швидко оцінювати стан посівів, виявляти осередки хвороб чи шкідників, що підвищує ефективність управління агротехнічними процесами.

Розширення міжнародної співпраці, зокрема із країнами ЄС, США та Азії, сприятиме покращенню доступу до технологій та ринків збуту. Впровадження освітніх програм для фермерів, таких як ініціатива "ЕкоФермер" від FAO, допоможе підвищити обізнаність і адаптацію до екологічних стандартів.

2.2. Чинники, що впливають на розвиток екологічно чистого виробництва.

Екологічно чисте виробництво є одним із ключових елементів сталого розвитку, який дозволяє зменшити негативний вплив на довкілля та сприяє раціональному використанню ресурсів. В умовах зростання екологічних

викликів, таких як зміна клімату, забруднення повітря, ґрунтів та водних ресурсів, Україна зобов'язана активно впроваджувати принципи екологізації у виробничу діяльність. Це є особливо важливим, враховуючи аграрну спрямованість економіки країни та високий рівень використання природних ресурсів. Розглянемо основні чинники, які впливають на розвиток екологічно чистого виробництва в Україні.

Економічні чинники. Економічний аспект є ключовим для прийняття рішень щодо впровадження екологічних технологій. Вартість новітніх рішень часто є бар'єром для малого та середнього бізнесу. Наприклад, встановлення систем очищення стічних вод для підприємств харчової промисловості, таких як "Миронівський хлібопродукт", потребує значних інвестицій, але водночас дозволяє суттєво знизити забруднення річок. В Україні діють грантові програми ЄС, зокрема "EU4Environment", які сприяють фінансуванню екологічних ініціатив. Завдяки цій підтримці українським підприємствам вдалося залучити фінансування для модернізації обладнання.

Соціальні чинники. Рівень екологічної свідомості населення є критично важливим для розвитку екологічно чистого виробництва. Українці все більше віддають перевагу екологічно чистій продукції, що стимулює бізнес переходити до нових стандартів. Наприклад, у 2023 році органічна продукція українського бренду "ЕтноПродукт" отримала високий попит як на внутрішньому ринку, так і в Європі завдяки сертифікації за стандартами ЄС. Водночас екологічна освіта в школах та університетах сприяє формуванню нових підходів до споживання і виробництва. Важливо також відзначити ініціативи громадських організацій, таких як "Екодія", які проводять просвітницькі заходи для бізнесу та населення, сприяючи поширенню екологічних практик [8].

Технічні та технологічні чинники. Розвиток технологій дозволяє підприємствам впроваджувати екологічні стандарти без значного зниження продуктивності. У 2021 році "Оболонь" модернізувала свої виробничі потужності, впровадивши систему енергоефективного очищення води та переробки відходів. Це дозволило скоротити споживання енергії на 30% та

знизити кількість забруднень. Проте, в Україні досі залишається проблемою обмежений доступ до новітнього обладнання, особливо для малих підприємств. Також варто згадати про розвиток ІТ-рішень для екологічного моніторингу, таких як стартап "Ecois.me", який пропонує інструменти для аналізу енерговитрат та впливу на довкілля.

Екологічні чинники. Ступінь забруднення довкілля в Україні є одним із найвищих у Європі. Це ставить перед державою завдання мінімізації негативного впливу виробництва. Наприклад, ситуація із забрудненням річок у Хмельницькій області через аграрне виробництво вимагає термінових дій. Деякі фермерські господарства вже впроваджують органічні методи вирощування, використовуючи біопрепарати, такі як "Еколайн Цинк Хелат", замість хімічних добрив. Це зменшує рівень забруднення ґрунтів і водних ресурсів. Водночас війна в Україні посилила екологічні ризики через руйнування інфраструктури та витоки небезпечних речовин. Наприклад, руйнування промислових об'єктів на Донбасі спричинило значне забруднення ґрунтів і води, що потребує термінових екологічних оцінок і заходів [11].

Політико-правові чинники. Наявність ефективного екологічного законодавства є основою для розвитку екологічно чистого виробництва. Україна поступово адаптує своє законодавство до вимог Європейського Союзу в межах Угоди про асоціацію. У 2023 році було ухвалено Закон "Про управління відходами", який зобов'язує підприємства впроваджувати заходи з переробки відходів. Наприклад, металургійні комбінати у Маріуполі до початку війни активно впроваджували системи утилізації шлаку, що дозволяло скоротити викиди парникових газів. Наразі, у зв'язку з війною, держава розробляє програми відновлення, які включають екологічну оцінку та екологізацію процесів відбудови.

Безпекові чинники. Війна в Україні суттєво вплинула на розвиток екологічно чистого виробництва, додавши новий вимір безпеки. Руйнування інфраструктури, забруднення довкілля, міни та нерозірвані боєприпаси створюють значні загрози для екологічного виробництва. Наприклад, у

звільнених районах Київської та Харківської областей підприємства стикаються з необхідністю очищення територій від вибухонебезпечних предметів перед відновленням діяльності. Водночас підприємства у прифронтових зонах змушені переорієнтовувати виробничі процеси, щоб забезпечити безпеку працівників і зменшити екологічний вплив у складних умовах.

Культурні та регіональні особливості. Традиції ведення господарства в різних регіонах України суттєво впливають на впровадження екологічних практик. У Карпатах, наприклад, розвиток органічного землеробства став частиною регіональної стратегії. У 2022 році фермерські господарства Івано-Франківської області успішно сертифікували 2000 га земель під органічне виробництво, що дозволило збільшити експорт до країн ЄС. У степових регіонах, навпаки, складні кліматичні умови вимагають застосування сучасних технологій збереження вологи та захисту ґрунтів. З огляду на війну, місцеві громади адаптують практики, включаючи відновлення деградованих земель та інтеграцію переселенців у виробничі процеси.

На рис. 2.3. представлено, розроблений нами SWOT-аналіз чинників, що впливають на розвиток екологічно чистого виробництва в Україні. SWOT-аналіз дозволяє оцінити поточний стан екологічно чистого виробництва в Україні, враховуючи його сильні та слабкі сторони, а також можливості і загрози. Цей підхід забезпечує цілісне розуміння перспектив розвитку та викликів, з якими стикається ця сфера.

Рис. 2.3. SWOT-аналіз чинників, що впливають на розвиток екологічно чистого виробництва в Україні

Примітка. Складено автором.

Сильні сторони (Strengths)

Україна володіє потужними перевагами, які можуть стати основою для сталого розвитку екологічно чистого виробництва. Природні ресурси, такі як родючі ґрунти та багаті водні ресурси, створюють сприятливі умови для органічного сільського господарства. Крім того, підтримка міжнародних організацій, наприклад, через програми "EU4Environment", сприяє впровадженню екологічних ініціатив. Зростаючий попит на органічну продукцію як у середині країни, так і за її межами, стимулює бізнес адаптуватися до нових екологічних стандартів. Інновації у сфері енергоефективних та ресурсозберігаючих технологій поступово впроваджуються, а адаптація законодавства, зокрема ухвалення Закону "Про управління відходами", створює підґрунтя для подальшого розвитку.

Слабкі сторони (Weaknesses)

Попри значний потенціал, існує низка обмежень, які гальмують розвиток екологічно чистого виробництва. Одним із ключових викликів є високі витрати на впровадження екологічних технологій, що є бар'єром для малого та середнього бізнесу. Недостатня екологічна свідомість серед частини населення та бізнесу ускладнює поширення екологічних практик. Зношена інфраструктура і старе обладнання також стають перешкодою для модернізації. Обмежений доступ до фінансування, зокрема через недостатню державну підтримку та складнощі з отриманням кредитів, ускладнює інвестування у розвиток. Крім того, спостерігається нерівномірний регіональний розвиток, що створює дисбаланс у впровадженні екологічних ініціатив.

Можливості (Opportunities)

Значні можливості відкриває інтеграція України до європейського ринку. Виконання стандартів ЄС не лише сприяє підвищенню якості продукції, але й відкриває доступ до нових ринків. Розвиток "зелених" технологій та інвестиції у відповідні стартапи є ще однією перспективною сферою. Попит на екологічно чисту продукцію зростає, що стимулює бізнес адаптуватися до нових умов. Партнерство з міжнародними організаціями дає змогу отримувати гранти і технічну підтримку, необхідні для впровадження масштабних проєктів. Важливою можливістю є також включення екологічних стандартів у процес відновлення країни після війни, що дозволяє створювати нову, більш сталу інфраструктуру.

Загрози (Threats)

Основною загрозою для розвитку екологічно чистого виробництва є війна, яка призвела до значних руйнувань інфраструктури, забруднення довкілля та ускладнення економічної ситуації. Кліматичні зміни, включаючи посухи, паводки та інші екстремальні погодні явища, створюють додаткові виклики для виробничих процесів. Нестабільність економіки, зокрема інфляція та зростання цін на енергоносії, ускладнює довгострокове планування та інвестування. Низький рівень контролю за виконанням екологічного законодавства послаблює ефективність впроваджених ініціатив. Конкуренція на зовнішніх ринках, де

присутні сильні гравці з країн ЄС, США та інших регіонів, також є суттєвим фактором ризику.

Отже, SWOT-аналіз демонструє, що розвиток екологічно чистого виробництва в Україні має значний потенціал, проте стикається з серйозними викликами. Для реалізації можливостей та мінімізації загроз необхідна активна участь держави, бізнесу та громадянського суспільства. Синергія цих зусиль, підтримана міжнародними організаціями, може забезпечити Україні конкурентні переваги на глобальному рівні та сприяти сталому розвитку.

2.3. Виклики та бар'єри для розширення виробництва екологічно чистої продукції в Україні.

Сучасні реалії, зокрема війна, значно ускладнюють реалізацію потенціалу розширення виробництва екологічно чистої продукції в Україні. Метою цього розділу є аналіз викликів та бар'єрів, що постають перед галуззю, а також окреслення можливих шляхів їх подолання (рис. 2.4).

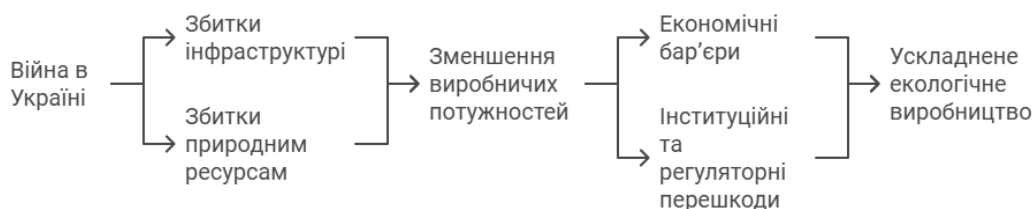

Рис. 2.4. Вплив війни на виробництво екологічно чистої продукції

Примітка. Складено автором.

Війна стала найбільшим викликом для українського аграрного сектору, завдавши суттєвих збитків інфраструктурі та природним ресурсам. Руйнування сільськогосподарських об'єктів і земель призвело до тимчасової втрати значної частини виробничих потужностей, що безпосередньо вплинуло на виробництво екологічно чистої продукції. Крім того, значна частина родючих земель

опинилася під окупацією або забруднена внаслідок бойових дій, що унеможлиблює її використання.

Також суттєвим бар'єром стала логістика: порушення транспортних шляхів і блокування портів унеможливили своєчасний експорт продукції до міжнародних ринків. Україна втратила частину своїх клієнтів через нестабільність і ризики, пов'язані з війною. Окрім того, воєнні дії спричинили значне забруднення ґрунтів і води токсичними речовинами, що ускладнює дотримання стандартів органічного виробництва.

Економічна криза, спричинена війною, суттєво вплинула на галузь. Значне зростання витрат на виробництво через подорожчання пального, добрив і технічного обладнання стало серйозним викликом для фермерів, які працюють у секторі екологічної продукції. Окрім цього, фінансування, як з боку держави, так і міжнародних організацій, стало обмеженим через перенаправлення ресурсів на воєнні потреби.

Попит на внутрішньому ринку також знизився через зменшення платоспроможності населення, що змушує виробників шукати нові стратегії для збуту продукції. Інвестори, які раніше підтримували розвиток екологічного сектору, тепер проявляють обережність через високі ризики.

Державна підтримка екологічного виробництва значно послабилася в умовах війни. Програми субсидій, грантів та пільг для виробників екологічної продукції стали недоступними або мінімально ефективними. Законодавча база, яка регулює органічне виробництво, залишається недосконалою, що створює додаткові перешкоди для розширення виробництва.

Окрім того, відсутність чіткої національної стратегії розвитку екологічного сектору ускладнює координацію зусиль між державою, виробниками та міжнародними партнерами. Популяризація екопродукції, яка могла б стимулювати попит, практично не здійснюється.

Війна суттєво вплинула і на суспільство, зокрема на споживчі вподобання. Через економічні труднощі екологічно чиста продукція сприймається багатьма як недосяжний «преміум-продукт». Стереотипи щодо її високої вартості та

відсутність довіри до якості українських товарів залишаються значними бар'єрами для розширення внутрішнього ринку.

До того ж війна призвела до втрати значної кількості фахівців у сфері органічного виробництва. Частина з них була мобілізована або змушена мігрувати, що ускладнює розвиток сектора через брак кваліфікованих кадрів.

Руйнування інфраструктури для зберігання та переробки екологічної продукції створює додаткові труднощі для виробників. Доступ до сучасного обладнання та матеріалів став обмеженим через логістичні проблеми та перебої у постачанні.

Окрім того, деградація ґрунтів унаслідок воєнних дій створює довгострокові екологічні виклики. Для їх подолання потрібні значні інвестиції та впровадження сучасних технологій, доступ до яких наразі ускладнений.

Українські виробники також стикаються з глобальними викликами, такими як висока конкуренція на міжнародному ринку екопродукції. Вимоги до сертифікації, зокрема відповідність стандартам ЄС, потребують значних інвестицій і адаптації. Зміна клімату, яка також впливає на агросектор, є ще одним фактором, що ускладнює виробництво екологічно чистих продуктів [15].

Для подолання зазначених викликів необхідно запровадити комплексні заходи. Насамперед потрібна державна підтримка у формі субсидій, податкових пільг та грантів для фермерів, які переходять на екологічне виробництво. Важливою є міжнародна співпраця, зокрема залучення інвестицій і технічної допомоги.

Окрім цього, слід популяризувати екопродукцію серед споживачів та підвищувати їхню обізнаність про її переваги. Розробка освітніх програм для фермерів і підтримка досліджень у галузі органічного виробництва допоможуть зміцнити технологічний потенціал галузі.

Конкретними викликами для виробників екологічно чистої продукції є:

1. Висока вартість сертифікації, яка становить до 50 тисяч гривень на одну ферму. Для підтримки фермерів існують програми компенсації, зокрема дотації в рамках державної програми "Державна підтримка органічного виробництва на

2023–2027 роки", а також гранти від міжнародних організацій, таких як FAO та Horizon 2020, які допомагають зменшити фінансове навантаження на виробників.

2. Недостатня обізнаність фермерів щодо вимог екологічних стандартів.

3. Проблеми з доступом до міжнародних ринків через логістичні бар'єри, особливо в умовах війни.

4. Обмежена підтримка з боку держави в частині кредитування та інвестицій.

Наприклад, фермерське господарство "Добрий Ґрунт" у Черкаській області зіткнулося з труднощами під час сертифікації своєї продукції через фінансові обмеження, що ускладнило вихід на ринок ЄС.

Війна в Україні створила безпрецедентні виклики для виробництва екологічно чистої продукції, водночас демонструючи стійкість та адаптивність галузі. Наприклад, органічна агрофірма "Полісся" на Житомирщині постраждала від військових дій, що призвело до забруднення ґрунтів і руйнування інфраструктури. Підприємству вдалося частково відновити діяльність завдяки міжнародній допомозі, яка профінансувала очищення полів та відновлення логістичних маршрутів для експорту. Однак обсяги виробництва залишаються нижчими за довоєнний рівень.

Кооператив "Горіх Причорномор'я" на Миколаївщині також зазнав значних втрат: через обстріли частина територій стала непридатною для органічного вирощування. Завдяки підтримці екологічних фондів та участі у програмі релокації бізнесу, кооператив частково переніс свої потужності в інші регіони та розпочав процес очищення забруднених земель. Це дозволило зберегти бізнес, хоча темпи розвитку значно сповільнилися [22].

Показовим є кейс ферми "ЕтноПродукт" на Чернігівщині, яка постраждала через окупацію частини регіону. Після звільнення підприємство отримало підтримку від USAID, що допомогло відновити виробництво молочної продукції. Окрім того, ферма розробила нові маркетингові стратегії для

популяризації органічної продукції серед споживачів, що дозволило їй залишатися на ринку попри економічні труднощі.

Такі приклади свідчать про те, що навіть у складних умовах війни українські виробники екологічно чистої продукції знаходять шляхи до відновлення завдяки міжнародній підтримці, адаптації до нових умов та впровадженню інноваційних підходів.

Висновки до другого розділу.

Виробництво екологічно чистої продукції в Україні має значний потенціал для розвитку, зокрема у контексті експорту та задоволення внутрішнього попиту. Попри існуючі виклики, такі як висока вартість сертифікації та логістичні бар'єри, перспективи розвитку є обнадійливими завдяки підтримці держави, інтеграції інноваційних технологій та розширенню міжнародного співробітництва. Впровадження екологічного виробництва сприятиме не лише підвищенню економічної стабільності фермерів, але й поліпшенню стану довкілля та забезпеченню сталого розвитку України. Таким чином, розвиток екологічно чистої продукції є важливим компонентом національної стратегії сталого зростання.

Розвиток екологічно чистого виробництва в Україні залежить від багатьох взаємопов'язаних чинників. Економічні та технічні аспекти часто потребують залучення інвестицій і міжнародної підтримки, тоді як соціальні та екологічні чинники визначають готовність суспільства до змін. Війна додала безпекові виклики, які потребують інтеграції екологічних і безпекових рішень у процеси відновлення. Політична воля та ефективне законодавство є фундаментом для побудови сталого майбутнього. Конкретні приклади, такі як модернізація виробництва "Оболонь" або екологічні ініціативи фермерів Хмельницької області, демонструють, що Україна має потенціал для лідерства в цій сфері. Проте для досягнення системних змін потрібна синергія зусиль держави, бізнесу та суспільства.

Війна стала ключовим бар'єром для розширення виробництва екологічно чистої продукції, створивши численні виклики у всіх аспектах: від економіки до

соціальної сфери. Проте навіть у таких умовах зберігається потенціал для розвитку за умови ефективної державної політики та активної міжнародної співпраці. Системний підхід до вирішення зазначених проблем дозволить не лише відновити, але й забезпечити стійкий розвиток екологічного сектору України в майбутньому.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОПТИМІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТОЇ ПРОДУКЦІЇ

3.1. Розробка стратегій для підтримки виробників екологічно чистої продукції.

Виробництво екологічно чистої продукції є важливим компонентом сталого розвитку аграрного сектору України, особливо в умовах війни, яка значно ускладнила діяльність виробників. Підтримка цього напрямку вимагає впровадження комплексних стратегій, що враховують як внутрішні потреби, так і глобальні виклики (рис. 3.1.).

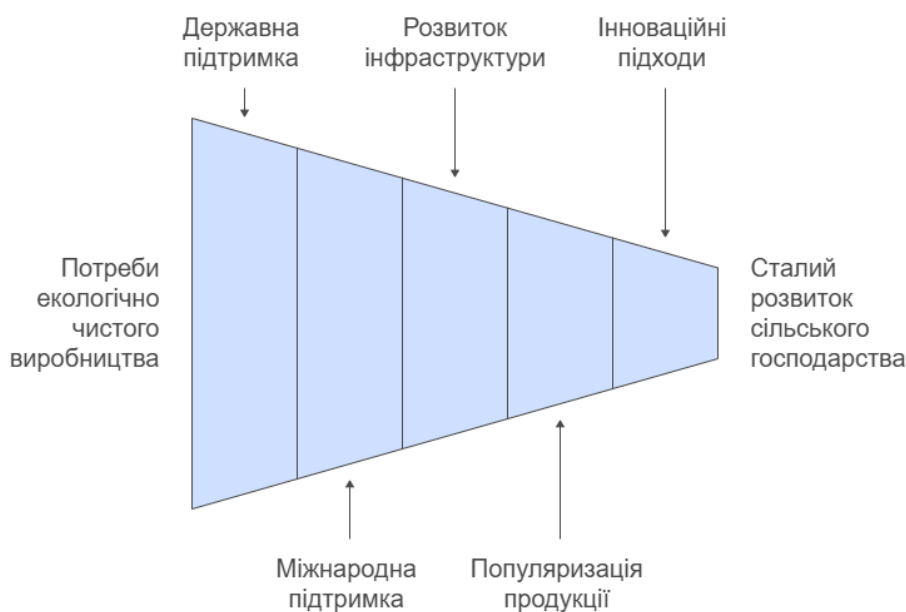

Рис. 3.1. Підтримка екологічно чистого виробництва

Примітка. Складено автором.

Державні програми є основним важелем для стимулювання розвитку екологічного виробництва. Наприклад, ферма "ЕтноПродукт" на Чернігівщині, яка постраждала під час окупації, змогла відновити виробництво завдяки

фінансуванню, залученому через державну програму у співпраці з міжнародними донорами. Такі ініціативи дозволяють компенсувати витрати на відновлення обладнання, закупівлю кормів та сертифікацію.

Особливо важливо розвивати пільгове кредитування. Програма "Доступні кредити 5-7-9%", адаптована для фермерів, які займаються органічним виробництвом, стала порятунком для багатьох дрібних виробників у західних областях. Наприклад, фермерське господарство "Зелена долина" на Волині скористалося цією програмою для модернізації свого обладнання та придбання сертифікованих добрив.

Ще одним важливим напрямом є освітні програми. Успішний приклад можна знайти в ініціативах Міністерства аграрної політики, яке у 2023 році розпочало курси для фермерів з основ органічного виробництва у партнерстві з аграрними університетами. Такі програми дозволяють підвищити обізнаність фермерів та запровадити сучасні технології.

Для створення сприятливого середовища важливо вдосконалити законодавчу базу. Наприклад, у 2022 році були прийняті зміни до закону про органічне виробництво, які спростили процедури сертифікації для малих фермерських господарств. Такі ініціативи дозволяють значно скоротити витрати та час на отримання необхідних документів.

На місцевому рівні важливо підтримувати ініціативи, спрямовані на популяризацію органічної продукції. Кооператив "Горіх Причорномор'я" активно співпрацює з місцевою владою Миколаївської області для просування своєї продукції через локальні ярмарки та виставки. Такий підхід може бути масштабований на інші регіони України, що сприятиме популяризації екологічного виробництва.

Співпраця з міжнародними організаціями відкриває значні можливості для розвитку. Наприклад, компанія "Галекс-Агро" змогла отримати фінансування від GIZ для впровадження сучасних технологій, необхідних для органічного виробництва. Це включає закупівлю біопрепаратів та модернізацію переробного

обладнання. Участь у таких програмах дозволяє інтегрувати Україну у глобальні ринки екологічної продукції [22].

Інтеграція в міжнародні ланцюги постачання також є критично важливою. Наприклад, українські виробники органічних зернових у партнерстві з USAID активно виходять на ринки ЄС через участь у міжнародних виставках, таких як BIOFACH. Завдяки цим ініціативам створюються нові довгострокові контракти, які допомагають компенсувати втрати через війну.

Інновації є ключовим компонентом для підвищення ефективності виробництва. Наприклад, фермерське господарство "Агрофірма Полісся" впровадило систему точного землеробства, що допомагає оптимізувати використання ресурсів і зменшити негативний вплив на довкілля. Це стало можливим завдяки грантовій підтримці від міжнародних екологічних фондів. Завдяки цій технології вдалося скоротити витрати на використання води, добрив і пального на 20%, що особливо важливо в умовах обмежених ресурсів.

Крім того, важливу роль відіграють проекти з відновлюваної енергетики. Фермерське господарство "ЕкоСонце" на Вінниччині інвестувало в сонячні панелі для забезпечення енергетичної автономії, що дозволило зменшити залежність від традиційних джерел енергії та знизити собівартість продукції.

Створення логістичних хабів для зберігання та експорту органічної продукції також є критично важливим. У Львівській області наразі впроваджується пілотний проєкт із будівництва складу-холодильника для органічної продукції, який фінансується Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР). Така інфраструктура забезпечить стабільність постачань навіть в умовах воєнного часу. Крім того, аналогічний проєкт розробляється у Хмельницькій області, де планується створення агрологістичного комплексу для підтримки малих і середніх фермерів.

Цифрові інструменти також відіграють значну роль в інноваціях. Наприклад, впровадження платформи "ОрганікМаркет" дозволяє виробникам безпосередньо контактувати зі споживачами, оминаючи посередників. Це збільшує прозорість цін і дає змогу фермерам швидше реагувати на потреби ринку.

Популяризація екологічної продукції серед споживачів є стратегічно важливим напрямком. Наприклад, ферма "ЕтноПродукт" запустила маркетингову кампанію, яка включає освітні ролики та дегустації в торговельних мережах, що дозволило збільшити продажі на внутрішньому ринку.

Державі слід впроваджувати програми субсидій для споживачів, що стимулюють попит на органічну продукцію. Подібна ініціатива успішно реалізована в Німеччині, і Україна могла б перейняти цей досвід. Формування позитивного іміджу української екологічної продукції на міжнародному рівні також важливе. Залучення до цього процесу посольств та торгових представництв допоможе зміцнити позиції українських виробників.

Ефективна реалізація будь-якої стратегії потребує системного моніторингу. В Україні важливо створити єдину базу даних екологічних виробників та систему оцінки їхньої діяльності за допомогою КРІ. У Польщі функціонує подібна система, яка дозволяє відстежувати ефективність державної підтримки та оперативно коригувати програми. Наприклад, завдяки регулярним аудиторським оглядам фермерські господарства можуть отримувати додаткові гранти на розвиток.

3.2. Просвіта населення та підвищення обізнаності про переваги екологічно чистої продукції.

Екологічно чиста продукція, яка виготовляється без використання синтетичних хімічних речовин, генетично модифікованих організмів та інших потенційно шкідливих для здоров'я і довкілля технологій, стає дедалі популярнішою як серед виробників, так і споживачів. Однак, незважаючи на позитивні тенденції, обізнаність населення про переваги екологічно чистих продуктів залишається обмеженою. Ця проблема є особливо актуальною в контексті України, де спостерігається підвищений інтерес до органічного виробництва, але недостатній рівень просвіти населення.

У цьому підрозділі розглядаються основні аспекти підвищення обізнаності громадськості про переваги екологічно чистої продукції, шляхи її популяризації та роль державних, громадських і приватних організацій у цьому процесі.

Інформування споживачів про переваги екологічно чистої продукції має кілька важливих аспектів. По-перше, це сприяє підвищенню попиту на органічну продукцію, що стимулює розвиток цього сектору економіки. По-друге, освічені споживачі роблять більш усвідомлений вибір, що позитивно впливає на їхнє здоров'я та загальну якість життя. По-третє, популяризація екологічно чистих продуктів сприяє сталому розвитку та зменшенню негативного впливу сільського господарства на довкілля.

На жаль, багато споживачів досі не усвідомлюють різниці між екологічно чистими, органічними та традиційними продуктами. Це призводить до недостатнього використання потенціалу цього ринку, а також до можливих маніпуляцій зі сторони недобросовісних виробників. Тому систематична просвітницька діяльність є ключовою умовою формування культури споживання екологічно чистих продуктів.

Освітні кампанії та програми. Проведення національних та локальних інформаційних кампаній, спрямованих на поширення знань про переваги екологічно чистих продуктів, може охопити широкі верстви населення. До таких заходів можна віднести лекції, семінари, тренінги та майстер-класи. Наприклад, у Хмельницькій області активно проводяться тренінги для фермерів, що включають інформацію про переваги переходу на органічне виробництво.

Залучення засобів масової інформації та соціальних мереж. Медіа відіграють вирішальну роль у формуванні суспільної думки. Публікації статей, телепередачі, блоги та відеоролики про користь органічних продуктів можуть значно збільшити обізнаність населення. Особливу увагу слід приділити використанню соціальних мереж, які є потужним інструментом для поширення інформації серед молоді [38].

Сертифікація та маркування продукції. Запровадження чітких стандартів сертифікації та маркування екологічно чистих продуктів допомагає споживачам

легко ідентифікувати їх на полицях магазинів. Кампанії з роз'яснення значення таких маркувань, як „Organic” або „Eco”, є необхідними для підвищення довіри до продукції.

Партнерства з освітніми установами. Інтеграція інформації про екологічно чисту продукцію у навчальні програми шкіл, коледжів та університетів допоможе формувати екологічну свідомість у молоді. Наприклад, у навчальних закладах можна впроваджувати курси або модулі з екологічної освіти.

Підтримка місцевих виробників. Організація ярмарків, фестивалів і дегустацій, де місцеві фермери представляють свою екологічно чисту продукцію, дозволяє споживачам отримати безпосередній доступ до якісних продуктів та інформації про них. Такі заходи сприяють розвитку локальної економіки та підвищують довіру до продукції.

Розробка інтерактивних матеріалів. Сучасні технології дозволяють створювати інтерактивні онлайн-платформи, мобільні додатки та ігри, які допомагають споживачам краще зрозуміти переваги екологічно чистої продукції. Наприклад, віртуальні тури фермерськими господарствами можуть демонструвати, як виробляються органічні продукти.

Соціальні ініціативи та волонтерські програми. Створення волонтерських рухів, які займаються поширенням інформації про екологічно чисту продукцію, дозволяє залучити молодь і громадськість до активної участі у просвітницькій діяльності.

Держава відіграє ключову роль у забезпеченні умов для просвітницької діяльності. Це включає фінансування інформаційних кампаній, запровадження відповідного законодавства та підтримку виробників екологічно чистої продукції. Наприклад, в Україні прийнято Закон „Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції”, який регулює питання сертифікації та обігу органічної продукції.

Громадські організації, у свою чергу, виконують важливу функцію у популяризації екологічно чистої продукції через організацію освітніх заходів, проведення досліджень та співпрацю з виробниками. Позитивний приклад —

ініціатива „Органічна Україна”, яка активно популяризує органічне виробництво через конференції, форуми та інші заходи. Подібні ініціативи також сприяють співпраці між різними секторами суспільства.

Враховуючи ці напрями пропонуємо проєкт конкретних заходів та виконавців щодо просвітництва в сфері виробництва та споживання екологічно чистої продукції (табл. 3.1.).

Таблиця 3.1.

Напрямки та заходи з підвищення обізнаності про переваги екологічно чистої продукції

Напрямок діяльності	Цільова аудиторія	Основні заходи	Очікувані результати	Відповідальні/ Партнери
Інформаційні кампанії	Широкі верстви населення	- Розміщення інформації у ЗМІ, соціальних мережах - Розробка інфографік, відеороликів, статей - Проведення онлайн-опитувань	- Збільшення рівня знань про переваги органічної продукції - Формування позитивного ставлення до екологічних продуктів	Еко-організації, місцеві адміністрації, PR-агентства
Освітні програми	Учні, студенти, викладачі	- Проведення тренінгів та лекцій - Розробка навчальних матеріалів та курсів - Організація тематичних конкурсів та вікторин	- Виховання екологічної культури у молоді - Розширення знань про екологічні стандарти та сертифікацію продукції	Навчальні заклади, наукові установи, міжнародні програми
Ярмарки та фестивалі	Місцеві громади, фермери, споживачі	- Організація виставок екологічно чистих продуктів - Проведення кулінарних майстер-класів - Тестування продукції та дегустації	- Залучення споживачів до купівлі органічної продукції - Підтримка місцевих фермерів та виробників екологічних продуктів	Громадські організації, місцеві ради, фермерські асоціації

Напрямок діяльності	Цільова аудиторія	Основні заходи	Очікувані результати	Відповідальні/ Партнери
Публікація досліджень та статистики	Експерти, політики, підприємці	- Публікація результатів досліджень про вплив органічної продукції на здоров'я - Створення довідників щодо сертифікації органічних продуктів	- Підвищення довіри до органічної продукції серед бізнесу та споживачів - Покращення політик у сфері екологічного виробництва	Дослідницькі центри, міжнародні організації, урядові структури
Підтримка бізнесу у переході на органіку	Місцеві виробники, фермери	- Проведення консультацій та тренінгів з органічного виробництва - Забезпечення грантової підтримки - Створення кооперативів	- Збільшення кількості екологічних виробників - Зростання конкурентоспроможності органічної продукції	Асоціації фермерів, донорські організації, бізнес-структури
Створення онлайн-ресурсів	Широкі верстви населення, бізнес	- Розробка мобільних додатків для пошуку сертифікованих продуктів - Створення бази знань про екологічно чисту продукцію	- Полегшення доступу до перевіреної інформації - Зростання довіри до продукції завдяки прозорості	ІТ-компанії, громадські організації, донори

Примітка. Складено автором

У табл. 3.1. представлено структурований огляд ключових ініціатив, спрямованих на популяризацію екологічно чистих продуктів серед різних верств населення. Вона охоплює основні напрями діяльності, включаючи інформаційні кампанії, освітні програми, ярмарки, публікацію досліджень, підтримку виробників та розробку цифрових рішень. Для кожного напрямку визначено цільову аудиторію, тип заходів, очікувані результати та потенційних партнерів для впровадження.

Значну увагу приділено інформаційним кампаніям, які спрямовані на широке коло населення через медіа, соціальні мережі та створення візуальних матеріалів. Такі заходи сприяють підвищенню обізнаності та формуванню позитивного ставлення до органічної продукції. Освітні програми орієнтовані переважно на молодь, включаючи школярів, студентів та освітян. Вони передбачають організацію тренінгів, лекцій, конкурсів, спрямованих на розвиток екологічної культури.

Ярмарки та фестивалі акцентуються на локальних громадах, фермерах і кінцевих споживачах, забезпечуючи платформу для демонстрації та популяризації органічної продукції через дегустації, майстер-класи та тематичні заходи. Додатково, важливим компонентом є публікація результатів досліджень, які підкріплюють довіру до екологічно чистих продуктів завдяки науково підтвердженим даним про їхню користь для здоров'я.

Останні два напрями стосуються створення сприятливих умов для бізнесу через консультування, фінансову підтримку та впровадження інноваційних цифрових інструментів. Наприклад, мобільні додатки або онлайн-платформи допоможуть споживачам легше знаходити сертифіковані екопродукти, а виробникам — покращувати свою конкурентоспроможність. Загалом, таблиця демонструє цілісний підхід до вирішення проблеми, охоплюючи як просвітницьку, так і практичну складову.

Висновки до третього розділу.

Підтримка виробників екологічно чистої продукції вимагає комплексного підходу, що включає державну, міжнародну та соціальну складові. Реалізація стратегій, заснованих на успішних кейсах та сучасних інструментах, дозволить Україні не лише подолати виклики війни, а й зміцнити свої позиції на світовому ринку. Активна співпраця всіх зацікавлених сторін – держави, виробників та міжнародних організацій – є ключем до сталого розвитку галузі.

Просвіта населення та підвищення обізнаності про переваги екологічно чистої продукції є одним із ключових завдань на шляху до сталого розвитку. Ефективна інформаційна політика сприяє формуванню культури відповідального споживання, збереженню довкілля та зміцненню здоров'я

громадян. Спільні зусилля держави, громадянського суспільства та приватного сектору дозволять створити умови для подальшого зростання популярності екологічно чистих продуктів, що, у свою чергу, позитивно вплине на розвиток аграрного сектору та екологічну безпеку країни.

Розширення інструментів просвітницької діяльності, залучення інноваційних технологій та підтримка місцевих ініціатив дозволять зробити екологічну продукцію доступнішою та зрозумілішою для широкого кола споживачів. У результаті зростання рівня обізнаності про переваги екологічно чистої продукції стане важливим кроком до формування екологічно свідомого суспільства.

ВИСНОВКИ

Екологічно чиста продукція стає ключовим елементом сучасного сільського господарства та глобальної економіки, сприяючи збереженню довкілля, покращенню здоров'я людей та зміцненню економічної стабільності фермерів. У першому розділі висвітлено поняття екологічно чистої продукції, її значення та сучасні тенденції виробництва. Основні принципи екологічного виробництва включають відмову від синтетичних хімічних речовин, дотримання міжнародних стандартів та впровадження інноваційних технологій, таких як прецизійне землеробство та біотехнології.

Досліджено роль основних світових гравців у розвитку цього напрямку. Європейський Союз, зокрема Німеччина, Франція та Італія, демонструють лідерські позиції завдяки впровадженню Спільної сільськогосподарської політики та інвестиціям у "зелені" ініціативи. США виділяються інтеграцією інновацій через стартапи, такі як Indigo Agriculture, та суворими стандартами USDA Organic. У країнах Азії та Африки розвиток екологічного виробництва поєднує традиційні методи з сучасними технологіями, що сприяє зростанню експорту.

Висвітлено основні виклики, серед яких висока вартість впровадження екологічних технологій, недостатня обізнаність фермерів та складнощі з доступом до міжнародних ринків. Перспективи подальшого розвитку включають посилення міжнародної співпраці, впровадження стимулюючих програм на національному рівні та підвищення обізнаності споживачів і фермерів через освітні ініціативи.

Таким чином, екологічно чиста продукція є важливим компонентом сталого розвитку, що об'єднує економічні, соціальні та екологічні аспекти. Її популяризація та розвиток сприяють побудові гармонійних взаємин між людиною та природою, забезпечуючи здорове майбутнє для наступних поколінь.

Другий розділ присвячено аналізу сучасного стану виробництва екологічно чистої продукції в Україні, основних чинників його розвитку, а також викликів і бар'єрів, що постають перед цим сектором. Проведений аналіз демонструє, що

виробництво екологічно чистої продукції є стратегічним напрямом для аграрного сектору країни, адже воно сприяє збереженню природних ресурсів, забезпечує високу якість харчових продуктів та відкриває значні можливості для експорту.

Україна займає помітні позиції у виробництві екологічно чистої продукції на міжнародному ринку, зокрема у сегменті органічного землеробства. У 2023 році площі сертифікованих органічних земель перевищили 470 тисяч гектарів, що дозволило Україні зберегти статус одного з найбільших постачальників органічної продукції до країн ЄС. Найбільш перспективними видами продукції залишаються зернові, олійні, ягоди та мед. Лідерами у цьому напрямку є такі регіони, як Хмельницька, Львівська та Київська області, які демонструють позитивні результати завдяки сприятливим умовам та активності фермерських господарств.

Попри позитивні тенденції, розвиток екологічного виробництва стикається з низкою викликів. Основними бар'єрами є висока вартість сертифікації, недостатня обізнаність фермерів, проблеми з доступом до міжнародних ринків, а також логістичні труднощі, особливо в умовах війни. Значні збитки завдають руйнування інфраструктури, забруднення ґрунтів і водних ресурсів, а також економічна криза, спричинена бойовими діями. Однак навіть у складних умовах багато виробників, зокрема ферма "ЕтноПродукт" і кооператив "Горіх Причорномор'я", змогли частково відновити свою діяльність завдяки міжнародній допомозі та адаптації до нових реалій.

SWOT-аналіз показав, що Україна має значні переваги для розвитку екологічного сектору, включаючи родючі ґрунти, зростаючий попит на органічну продукцію та підтримку міжнародних організацій. Водночас необхідно подолати такі слабкі сторони, як обмежений доступ до фінансування, зношеність інфраструктури та нерівномірний регіональний розвиток. Ключовими можливостями є інтеграція до європейського ринку, впровадження інноваційних технологій та включення екологічних стандартів у процеси відновлення країни після війни. Основними загрозами залишаються війна,

кліматичні зміни, конкуренція на міжнародному ринку та нестабільність економіки.

Війна стала найбільшим бар'єром для розширення екологічного виробництва, однак вона також виявила стійкість і адаптивність галузі. Завдяки міжнародній підтримці, впровадженню інноваційних технологій та системному підходу до вирішення проблем, українські виробники зберігають свій потенціал для подальшого зростання. Наприклад, успішні кейси, як-от модернізація виробництва у фермерських господарствах Львівської області, демонструють, що інтеграція сучасних технологій може сприяти відновленню і розвитку навіть у складних умовах.

Третій розділ роботи висвітлює важливі аспекти підтримки виробників екологічно чистої продукції та підвищення обізнаності населення щодо її переваг. Аналізуючи сучасні виклики, пов'язані з воєнними діями, економічними труднощами та екологічними проблемами, можна зробити висновок, що розвиток цього напрямку має стратегічне значення для України. Екологічно чиста продукція не лише сприяє зміцненню аграрного сектору, але й забезпечує сталий розвиток країни, підвищує рівень здоров'я населення та мінімізує негативний вплив сільського господарства на довкілля.

Підтримка виробників екологічно чистої продукції повинна базуватися на комплексному підході, що включає державне регулювання, фінансову допомогу, освітні ініціативи, інноваційні технології та міжнародне співробітництво. Як показує аналіз успішних кейсів, державні програми, такі як "Доступні кредити 5-7-9%", дозволяють фермерам модернізувати виробництво, впроваджувати сучасні екологічні технології та нарощувати конкурентоспроможність. Удосконалення законодавчої бази, зокрема спрощення процедур сертифікації для малих фермерів, є важливим кроком для розширення доступу до ринку органічної продукції.

Інтеграція міжнародних інструментів фінансування та співпраця з донорами, як-от GIZ або USAID, відкривають нові можливості для українських виробників, сприяючи впровадженню сучасних технологій, виходу на глобальні

ринки та інтеграції у міжнародні ланцюги постачання. Позитивним прикладом є участь українських фермерів у виставках, таких як BIOFACH, які допомагають створювати нові експортні контракти, навіть в умовах воєнного часу.

Інновації залишаються ключовим напрямком оптимізації виробництва. Використання систем точного землеробства, інвестиції в енергоефективні технології, такі як сонячні панелі, та впровадження цифрових платформ, як-от "ОрганікМаркет", допомагають виробникам підвищувати ефективність, знижувати витрати та розширювати доступ до кінцевих споживачів. Одночасно важливо створювати інфраструктуру, зокрема логістичні хаби та склади-холодильники, які забезпечать стабільність постачання органічної продукції навіть у складних умовах.

Просвіта населення є ще одним важливим елементом, адже рівень обізнаності про переваги екологічно чистої продукції залишається недостатнім. Інформаційні кампанії, залучення соціальних мереж, освітні програми у школах та університетах допоможуть формувати екологічну свідомість та культуру відповідального споживання. Проведення ярмарків, дегустацій та виставок на місцевому рівні дозволить зблизити споживачів і виробників, сприяючи довірі до продукції та її популяризації.

Держава, громадські організації та бізнес повинні працювати в тісній координації для створення сприятливих умов для популяризації екологічної продукції. Фінансова підтримка просвітницьких ініціатив, законодавче забезпечення прозорості ринку, а також залучення міжнародного досвіду й інноваційних технологій є необхідними умовами для досягнення успіху.

Таким чином, підтримка екологічно чистого виробництва та формування екологічно свідомого суспільства має бути стратегічним пріоритетом для України. Ефективна реалізація цих заходів дозволить не лише подолати сучасні виклики, але й закласти основу для сталого розвитку аграрного сектору, забезпечення продовольчої безпеки та інтеграції у глобальні екологічні ринки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонс С.Е. Стан та перспективи розвитку виробництва органічної продукції в Україні. Сільське господарство та лісівництво. 2021. № 3 (22). С. 221–236.
2. Берсуцька С. Я., Козичева Т. О. Сучасний стан і перспективи розвитку ринку органічної продукції. Економічний вісник Донбасу. 2020. № 2(60). С. 165-172.
3. Боліла С. Органічна спрямованість аграрного бізнесу як фактор конкурентних переваг виробника. Маркетинг в Україні. 2021. № 3. С. 30-32.
4. Бурляй А. П. Значення екологічного менеджменту для екологізації сільського господарства в умовах сталого розвитку. Інфраструктура ринку. 2019. Вип. 35. С. 40-48.
5. Висоцький Т., Ремізов А., Прокопчук Н. Органічний сектор в Україні, 2023. URL: <https://organicinfo.ua/news/biofach2023-opened/>
6. Галич К. В. Екологізація аграрного виробництва в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 5. С. 121-125.
7. Гафурова О., Псутурі Б. Органічне рослинництво як аграрно-правова категорія. Право. Людина. Довкілля. 2021. Вип. 12. № 1. С. 28-35.
8. Городняк І., Петровський С. Аналіз ринку органічної продукції в Україні. Економічний простір. 2023. № 184. С. 31–35. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-5>
9. Дослідження органічного ринку України (2019-2020). Київ: МБО «ІЦ «Зелене досьє», 2021. 66 с.
10. Жуковський М., Гудзинський О. Виробництво органічної продукції, як напрям підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Бізнес-аналітика: моделі, інструменти та технології». 5-6 бер. 2024. К.: НАУ, 2024. с.46-49.

11. Ігнатенко І. В., Салюк І. О. Деякі аспекти органічного виробництва в умовах сталого розвитку. *Юридичний бюлетень*. 2020. Вип. 15. С. 9-16.
12. Камінська А. І. Світовий досвід розвитку органічного виробництва. *Агросвіт*. 2020. № 17-18. С. 23-27.
13. Кожушко, П. Ринок органічної продукції: теоретичні та прикладні аспекти. *Економіка та суспільство*. № 57. 2023. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-110>.
14. Комеліна О., Гришко В. Перспективи розвитку ринку органічного виробництва в Україні. *Економіка і регіон*. 2021. Т. 3(82). С. 6-14.
15. Корнієнко Г.. Правові аспекти органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні. *Jurnalul Juridic național: Teorie și Practică*. 2020. № 5. С. 124-130..
16. Куліш Л. П. Розвиток конкурентоспроможного органічного виробництва в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 1. С. 42-46.
17. Ларіна Я. Мотиви споживання органічних продуктів та їх вплив на маркетингові рішення. *Маркетинг в Україні*. 2020. № 5. С. 27-35.
18. Лушпаєв С. Законодавство України у сфері виробництва, обігу та маркування органічної сільськогосподарської продукції. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 150-153.
19. Марова С. Ф., Солоха Д. В., Беякова О. В., Кисіль В. В. Етимологія формування концептів державного управління розвитком ринку екологічно чистих товарів в Україні. *Менеджер*. 2020. № 2(87). С. 5-22.
20. Нагієва А. Формування ринку екологічних послуг: сутність, особливості, інструментарій. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2021. Вип. 1(71). С. 98-104.
21. Негода, Ю., Гузь, М. Ринок органічної продукції в Україні. *Економіка та суспільство*. № 54. 2023. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-34>
22. Органік стандарт. 2024. URL: <https://organicstandard.ua>.
23. Підсумки 2023 року в органічному секторі. URL: <https://organicinfo.ua/news/results-of-2023/>

24. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України від 3 вересня 2013 року № 425-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/425-18#Text>

25. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10 липня 2018 року № 2496-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#n596>

26. Про стандартизацію: Закон України від 5 червня 2014 року № 1315-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>

27. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15 січня 2015 року № 124-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19#Text>

28. Псутурі Б. Д. Деякі аспекти правового регулювання державної підтримки виробництва органічної продукції рослинництва. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Право. 2023. Вип. 75. Ч. 2. С. 56-61.

29. Рожко Н. Я., Шинкаренко Н. В., Таранський І. П. Останні тренди ринку овочів та фруктів. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Сер.: Економіка і управління. 2019. № 6. Т. 30. С. 30-34.

30. Скороход І. С., Сніжок С. Ю. Проблеми та перспективи розвитку ринку органічної продукції України в умовах євроінтеграції. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2022. Вип. 45. С. 73-76.

31. Туєва О. М. Актуальні правові питання державної підтримки органічного сільськогосподарського виробництва. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 8. С. 191-194.

32. Формування ринку органічної продукції в Україні: теоретичні та практичні аспекти : монографія / авт.: Т. А. Кунділовська, Н. М. Зеленянська, В. Г. Захарчук [та ін.] ; за заг. ред. Т. А. Кунділовської. Одеса: Астропринт, 2019. 128 с.

33. IFOAM - Organics International: Official website of the International Federation of Organic Agriculture Movement. URL: ifoam.bio

34. European Commission - Agriculture and Rural Development: Information on organic farming and support in the EU. URL: ec.europa.eu
35. USDA Organic Standards: National standards for organic production in the USA. URL: usda.gov
36. Indigo Agriculture: An example of an agro-technical startup implementing innovative approaches. URL: indigoag.com
37. FAO – Food and Agriculture Organization of the United Nations: Documents and reports on sustainable development and organic farming. URL: fao.org
38. Global G.A.P. Standards: Official website of GlobalG.A.P. certification. URL: globalgap.org
39. Farm to Fork. European Commission. URL: https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en
40. Organic 101: Allowed and Prohibited Substances / U.S. Department of Agriculture. 2016–2021. URL: <https://www.usda.gov/media/blog/archive/tag/organic-101>.
41. Organic Farming. U.S. Department of Agriculture. URL: <https://www.usda.gov/farming-and-ranching/organic-farming/>
42. Organic farming: Policy, rules, organic certifications, support and criteria for organic farming. European Commission. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming_en
43. The World of organic agriculture - Statistics & Emerging Trends 2022. / European Commission. URL: <http://surl.li/wltjqk>.
44. What is an eco-friendly product ? The European Consumer Centre. URL: <https://www.europe-consommateurs.eu/en/achats-internet/acheter-en-ligne-responsable/what-is-an-eco-friendly-product.html>.